

Utvidet sjukdomsregistrering hos sau – tiltak ved funn

Forfatter

Tore Tollersrud, Animalia

Vibeke Tømmerberg, Animalia

Sammendrag

Utvidet sjukdomsregistrering (USR) på slakteriet er en ny ordning som innebærer at dyreeier får tilbakemelding om sjukdomsfunn på slaktedyr. Her er en oversikt over hva de ulike USR-diagnosene betyr og hvilke tiltak som bør gjøres i sauebesetninger med USR-funn.

Publisert

2017

Referanse

Sau og Geit Nr.4/2017

Utskriftsdato

14.02.2025 www.fag.nsg.no

Utvidet sjukdomsregistrering hos sau – tiltak ved funn

Utvidet sjukdomsregistrering (USR) på slakteriet er en ny ordning som innebærer at dyreeier får tilbakemelding om sjukdomsfunn på slaktedyr. Her er en oversikt over hva de ulike USR-diagnosene betyr og hvilke tiltak som bør gjøres i sauebesetninger med USR-funn.

Tekst: Tore Tollersrud og Vibeke Tømmerberg, spesialveterinærer i Helsetjenesten for sau - Animalia

Tore Tollersrud

Vibeke Tømmerberg

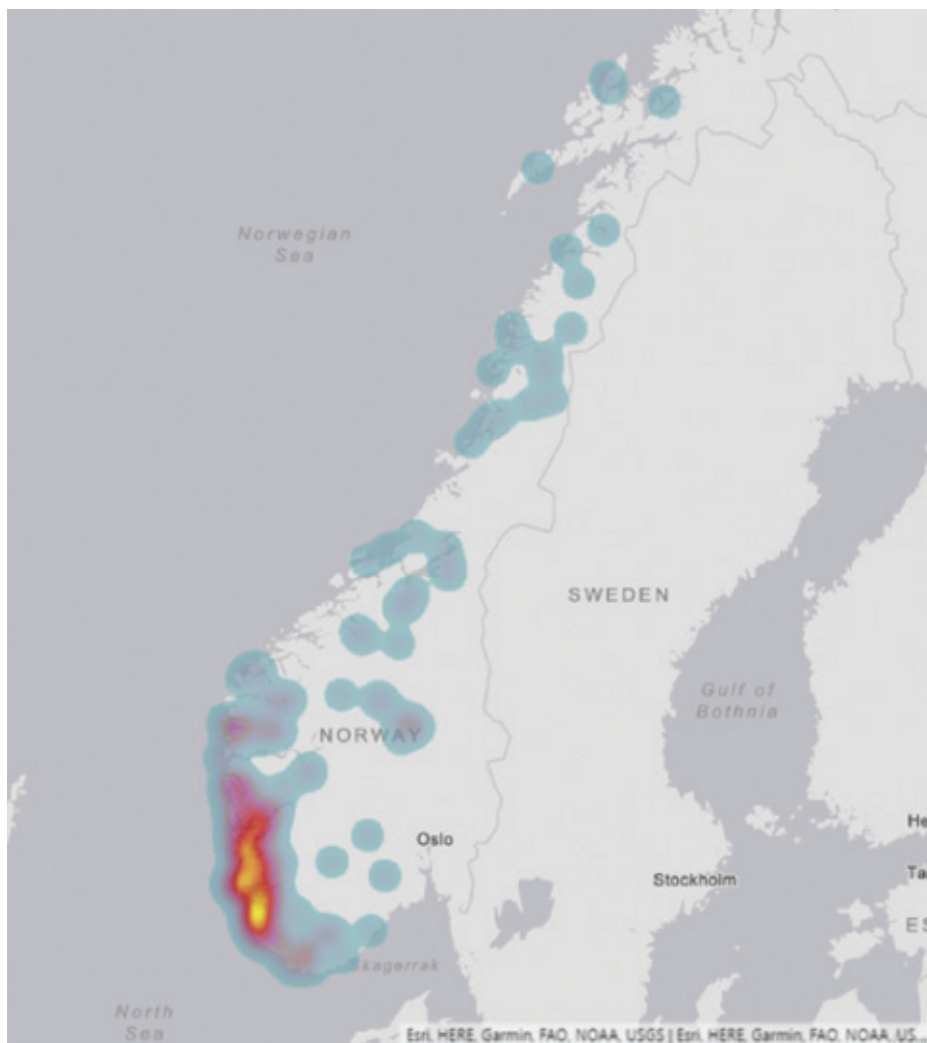
USR er observasjoner av bestemte sjukdomsfunn på slaktedyr, se tabell 1. Ordningen gjør det mulig å registrere viktige sjukdomsfunn som ikke medfører kassasjoner og som ikke er så lett å oppdage ved undersøkelse og prøvetaking av levende dyr.

Bruk av USR i forebyggende helsearbeid på sau

USR er et nyttig verktøy for å avdekke sjukdomsproblemer, slik at det kan gjøres tiltak som kan bedre helsesituasjonen og produksjonsresultatene i sauebesetninger med problemer. I tillegg gir USR informasjon om forekomst av ulike sjukdommer hos sau og geit på nasjonalt nivå.

Tiltak i besetninger med USR-funn

Tabell 1 gir en oversikt over aktuelle tiltak i sauebesetninger som får tilbakemeldinger fra slakteriet om USR-funn. USR på småfe er en ny ordning. Det betyr at mange saueprodusenter vil få tilbakemeldinger om sjukdomsfunn på slaktedyr, uten at det trenger å bety at sjukdomssituasjonen i den enkelte besetning har endret seg i forhold til tidligere år. Det vil være nyttig å diskutere USR-funn med sin lokale veterinær for å vurdere betydningen av funnene og om det er nødvendig å gjøre tiltak.

Kart som viser forekomst av den store leverrikta hos totalt 4170 slakt i 2016. 90 % av funnene er i Rogaland og Hordaland. Gul og rød farge angir områder med høyest forekomst.

Tabell 1. Årsaker og tiltak ved de ulike USR-diagnosene som blir registrert på sau.

USR-diagnose	Årsak	Tiltak ved USR-funn
Lungebetennelse	<p>USR-funn skyldes vanligvis arrdannelse etter tidligere lungebetennelser, f.eks. hos lam som har vært syke i beiteperioden.</p> <p><i>Lungebetennelse hos lam på beite:</i> Lam som har fått lite råmelk er mest utsatt for sykdom. Lungebetennelser i beiteperioden er ofte knyttet til forekomst av flått, siden flåtten kan overføre et smittestoff (Anaplasma phagocytophilum - sjodogg) som svekker dyrets immunforsvar. Dette gjør lammene utsatt for følgeinfeksjoner som lungebetennelser, blodforgiftninger og leddbetennelser. Voksne dyr er som regel immune mot sjodogg.</p> <p><i>Lungebetennelse i inneføeringsperioden:</i> Luftveisinfeksjoner inne er mest vanlig hos påsettlam, og hoste er ofte det tydeligste symptomet. Smittestoffene som gir lungebetennelser finnes ofte i luftveiene hos friske dyr. Unge dyr er mest utsatt for sykdom fordi de ikke har fullgod immunitet, og kan ofte bli smittet av eldre dyr. Årsaken til besetningsproblemer med hoste inne skyldes ofte en kombinasjon av dårlig innelima og uheldige oppstallingsforhold, og ulike bakterier og virus. Dyretettheten har stor betydning for smittepresset, dyras motstandskraft og luftkvaliteten inne.</p>	<p>Ved funn av lungebetennelse på mange dyr bør forholdene utredes, slik at det kan gjøres tiltak.</p> <p><i>Lungebetennelse hos lam på beite:</i> En god start med nok råmelk o.l. er viktig for å forebygge sykdom, også ved lungebetennelser som følge av sjodogg. Tiltak mot flått i beiteområder der dette er aktuelt. Tilsyn for å oppdage og behandle syke dyr. Evt. obduksjon av døde lam for å få informasjon om dødsårsak og smittestoff. I områder der det er usikkert om sjodogg forekommer kan det være aktuelt å ta blodprøver for å undersøke for dette smittestoffet.</p> <p><i>Lungebetennelse i inneføeringsperioden:</i> God føring, godt stell osv. er viktig for at dyras immunforsvar skal fungere godt. God ventilasjon i fjøset. Reduksjon av dyretettheten hvis dyra står trangt. Tiltak for å redusere kontakten mellom unge og eldre dyr, f.eks. med tette bingeskiller mellom påsettlam og eldre dyr, eller oppstalling av påsettlam i egen avdeling hvis det er mulig. Syke dyr bør isoleres for å redusere smitefaren til andre dyr. Det finnes en kombinasjonsvaksine mot pasteurellose og klostridesykdommer. Når søyene er vaksinert med denne vaksinen, vil lammene få immunstoffer i råmjølka som til en viss grad beskytter mot lungebetennelse de første leveukene. I områder med sjodogg bør denne vaksinen vurderes, og også revaksinering av lam. Vaksinen har en mer begrenset effekt mot kronisk lungebetennelse hos eldre dyr i inneføeringsperioden.</p>
Hjertesekk- og/ eller brysthinnebetennelse	Årsaken til slike funn på slaktet er som regel at dyret har hatt en lungebetennelse.	Samme som for lungebetennelse.
Lungeorm	Se artikkelen Lungeorm hos sau i dette nummeret av Sau og Geit (nr. 4/17)	
Store leverikter	Sauene blir smittet med iktelarver via beitegraset. Store leverikter kan gi alvorlig sykdom hos sau, pga. skader og blødninger som parasittene forårsaker i leveren. De fleste sykdomstilfellene i Norge opptrer fra jul og utover vinteren, og avmagring, bleike slimhinner og hevelse (væskefylling) under haka er typiske symptomer. Ved høyt smittepress kan det oppstå akutt sykdom med opphørt matlyst, buksmerter og pustevansker, og dyra vil ofte stryke med etter noen dager. Sykdomsforløpet kan også være så hurtig at man finner dyret dødt uten å ha sett sykdomstegn. Dette gjelder både sau og lam. Sau utvikler ikke aldersimmunitet mot leverikter, og derfor kan også eldre dyr bli syke. Den store leverikta er avhengig av varme og fuktighet for å utvikle seg fra egg til iktelarver på beitet, og på grunn av klimaforholdene forårsaker denne parasitten mest sykdom i Sør-Norge. Problemet er knyttet til fuktige beiter.	Ved tilbakemelding om funn av store leverikter er det viktig å diskutere beitetiltak, behov for behandling og behandlingsregime med veterinær. Du kan lese mer om dette på https://www.animalia.no/usr-sau
Små leverikter (kraftig forekomst)	Tilfeller med kraftig infeksjon av små leverikter blir registrert som USR-funn. Små leverikter er vanlig over hele landet, men gir ikke sykdom hos sau.	Små leverikter vil ikke forårsake andre problemer enn kassasjon av lever på slakteriet. Det er derfor <i>ikke</i> nødvendig å behandle dyra eller gjøre andre tiltak ved tilbakemelding om USR-funn.

USR-diagnose	Årsak	Tiltak ved USR-funn
Byller	Mange ulike bakterier kan forårsake byller hos sau. Byllesjuka er en smittsom sykdom forårsaket av bakterien <i>Corynebacterium pseudotuberculosis</i> , som gir byller i lymfeknuter. Det er spesielt viktig å holde forekomsten av byller forårsaket av denne bakterien lav, slik at sauen ikke blir en smittekilde til geitebesetninger som er sanert for byllesjuka i prosjektet <i>Friskere geiter</i> . Det er også viktig å følge med på forekomst av byller og undersøke årsak dersom byller blir funnet for å hindre smittespredning i egen besetning og til andre sauebesetninger. Dersom smitten får spre seg til mange dyr kan det på sikt forårsake betydelige tap pga. redusert produksjon, kassasjon av kjøtt o.l.	Ved funn av byller på mange slaktedyr er det lurt å få tatt ut prøver fra dyr med byller for å finne ut hvilken bakterietype som er årsaken. I besetninger med mye byller bør det gjøres tiltak for å redusere smittespredning. Smitte spres lett ved klipping. Dyr med synlige byller bør derfor klippes til slutt og klippetutstyret vaskes og desinfiseres grundig etterpå. I flokker der byllesjuka er påvist, bør dyr med synlige byller slaktes ut over tid. Det bør også tas spesielle forholdsregler for å redusere smittespredning ved vaksinerings-, livdyrsalg o.l. Vær spesielt oppmerksom på værer, siden de lett vil spre smitten ved stanging o.l. Værer med synlige byller bør slaktes, og ikke slippes på beite sammen med værer fra andre besetninger.
Vaksinasjonsbyller	USR-diagnosen omfatter funn av byller i nakke-/bogområdet, som er det vanlige stedet for vaksinasjon og injeksjon av andre legemidler. Ved funn av slike byller på mange dyr er årsaken vanligvis en lokal reaksjon etter vaksinerings. Dette kan skyldes bruk av skitne kanyler eller at vaksinen settes på feil sted slik at det oppstår reaksjoner.	USR-registreringene er en hjelp til å avdekke uheldige rutiner ved vaksinerings og behandling av dyr, og i flokker med mye USR-funn over tid bør rutinene gjennomgås. Vaksinen skal settes under huden (ikke i muskulaturen). Sauene bør være tørre, reine og klypte ved vaksinerings.
Leddbetennelse	Leddbetennelser er mest vanlig hos lam de første ukene etter fødsel, men kan også oppstå i beitesesongen. USR-registreringene kan være en hjelp til å avdekke leddbetennelser som har oppstått i beitesesongen, der man ikke ser hovne ledd og halvheth når lammene kommer ned fra beitet.	Ved USR-funn på mange dyr bør forholdene utredes. Leddbetennelser hos mange lam i beiteperioden kan opptre som følge av problemer med flått og sjodogg. Rødsjukebakterien er en av flere bakterier som kan forårsake utbrudd av leddbetennelse i beiteperioden, og sykdom oppstår oftest hos noe eldre lam, fra 6-8 ukers alder. Prøvetaking er nødvendig for å finne ut hvilket smittestoff som forårsaker sykdom. Dersom rødsjukebakterien er årsaken, er vaksinerings et aktuelt tiltak.

Du kan lese mer om de ulike sykdommene på <https://www.animalia.no/usr-sau>

Utvidet sykdomsregistrering (USR) på slakteriet

- Kjøttkontrollen undersøker slaktedyra for synlige tegn på sykdom både før og etter slakting, og registrerer dermed nyttige opplysninger om helse og velferd i besetningene.
- USR er observasjoner av sykdomsfunn på slaktelinja som kan indikere helse- og velferdsproblemer i en besetning.
- USR-ordningen har vært i bruk for gris siden 1970-tallet, og ble innført på småfe og storfe fra 1. januar 2016.
- Produsenten får tilbakemelding om USR-funn etter slakteleveranser, og på sikt vil USR-data også bli overført til Sauekontrollen.

Utvidet sykdomsregistrering (USR) på slakteriet er et nyttig verktøy for å avdekke sykdomsproblemer i sauebesetninger. Foto: Vibeke Tømmerberg.

